

Vierailta ovilla

Lapsen sijaishuoltopaikkaan tulo huostaanotettujen lasten ja sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta

RIITTA LAAKSO & ROSI ENROOS

Lastensuojelussa tunnistetaan sijoituksiin liittyvien siirtymävaiheiden merkitys. Tutkimustieto lapsen tulosta sijaishuoltopaikkaan on kuitenkin vähäistä sekä kansainvälisesti että Suomessa. Artikkelissa tarkastellaan lapsen sijaishuoltopaikkaan asettumista sekä institutionaalisenä toimintana että henkilökohtaisena kokemuksena.

.....

Johdanto

Tarkastelemme artikkelissa sijaishuoltopaikkaan tuloa sekä huostaanotettujen lasten että sijaisvanhempien, ammatillisten perhekotien ja laitosten työntekijöiden näkökulmasta. Huomion kiinnittäminen lapsen sijaishuoltopaikkaan tuloon ja siihen liittyviin käytäntöihin on tärkeää, koska huostaanotto ja sijaishuoltopaikkaan siirtyminen koskettavat monia lapsia ja heidän perheitään. Lapsilla saattaa olla yhden vuoden aikana useita kokemuksia sijaishuoltopaikkaan tulosta. Lapsi on esimerkiksi saatettu ensin sijoittaa kiireellisesti lastenkotiin ja myöhemmin samana vuonna otettu huostaan ja sijoitettu sijaisperheeseen. Vuonna 2013 kaikkiaan 5 493 lapsella ja nuorella alkoi uusi sijoitus; näistä huostaanottoja tai kiireellisiä sijoituksia oli 4 001 (Lastensuojelutilasto 2013, 6–8). Sijoitukset ovat inhimillisesti ja taloudellisesti merkittäviä lastensuojelun interventioita. Myös siksi on tärkeää, että sijaishuoltopaikkaan tulo tapahtuisi mahdollisimman hyvin.

Artikkeli on työstetty Suomen Akatemian rahoittamassa Lastensuojelun huostaanotto interventiona -hankkeessa (2013–2015) osana Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys (SKIDI KIDS) -tutkimusohjelmaa.

Huostaanotetun lapsen tulo sijaishuoltopaikkaan on erityinen siirtymävaihe, kun sitä verrataan lapsen siirtymiseen muihin lapsuuden instituutioihin, kuten päiväkotiin tai kouluun. Lapsen sijaishuoltopaikkaan tuloa edeltää viranomaisen vahva puuttuminen perheen ja lasten elämään. Huostaanotto tehdään tilanteissa, joissa lapsen kasvun ja kehityksen arvioidaan vakavasti vaarantuvan (Lastensuojelulaki 417/2007). Pienten lasten huostaanottojen ja siten sijaishuoltopaikkaan tulon taustalla on usein riittämättömäksi arvioitu vanhemmuus, perhesuhteisiin liittyviä ristiriitoja, perheväkivaltaa ja vanhemman päihde- tai mielenterveysongelma. Nuorten kohdalla taustalla on usein myös rajattomaksi ja ongelmalliseksi tulkittu käyttäytyminen, vakavat päihdeongelmat tai mielenterveysongelmat (Hiitola 2008, 14; Myllärniemi 2006, 38–41).

Vaikka suomalaisessa lastensuojelussa on tunnistettu sijoituksiin liittyvien siirtymävaiheiden merkitys (Känkänen 2009; Nuorten hyvä tuleminen... 2014; Puustinen-Korhonen & Pösö 2010; Rutter 1990; Valtakunnalliset sijaisuollon laatu-kriteerit, 2004) ja aihetta on sivuttu muutamissa tutkimuksissa (esim. Hämäläinen 2012; Pösö & al. 2015; Reinikainen 2009; Viittala 2001), lapsen tulo sijaishuoltopaikkaan ei ole ollut varsinaisena

tutkimuksen kohteena (kts. Helavirta & al. 2014; Eronen 2007). Tutkimustieto sijaishuoltoon tuloista on kansainvälisestikin vähäistä (Andenaes 2012; Mitchell & Kuczynski 2010; Mitchell & al. 2010; Reimer 2010). Tutkimuskiinnostus on kohdistunut pääasiassa lapsen siirtymiseen pois sijaishuollosta – vaiheeseen, jossa lapsi siirtyy jälkihuoltoon ja itsenäiseen elämään (kts. Parry & Weatherhead 2014; Selwyn 2015).

Vähäisen olemassa olevan tutkimustiedon valossa lapsen siirtyminen kodista sijaishuoltopaikkaan näyttyy lapselle usein odottamattomana ja hämmentävänä sekä käänntekeväenä elämänvaiheena, johon tulisi sekä lastensuojelun käytännöissä että tutkimuksessa kiinnittää enemmän huomiota (Andenaes 2012; Mitchell & Kuczynski 2010). Artikkelimme vastaa tähän haasteeseen. Teemme näkyväksi kokemustietoa, joka sijaisvanhemmilla, perhekotien ja laitosten työntekijöillä sekä huostaanotetuilla lapsilla itsellään on sijaishuoltopaikkaan tuloista. Artikkelin tavoitteena on jäsentää lapsen sijaishuoltopaikkaan tuloa käsitteellisesti ja tarjota näin myös sijaishuollon toimijoille aikaisempaa analyttisempaa perustaa lapsen tuloon liittyvien käytäntöjen kehittämiseen. Katsoimme, että lapsen siirtyessä sijaishuoltopaikkaan eletään ja toimitaan vahvasti henkilökohtaisen ja institutionaalisen rajapinnoilla. Ollaan puolin ja toisin vierailloilla.

Aiheen käsitteellistä paikannusta ja aikaisempia tutkimuksia

Lastensuojelun ilmiöitä kuvaavat käsitteet eivät ole viattomia, sillä ne ohjaavat ymmärrystämme lastensuojelusta. Siksi on tärkeää tarkastella, miten sijaishuoltopaikkaan tuloa on jäsenetty aiemmissa tutkimuksissa. Tutkimuskirjallisuuden pohjalta voidaan sanoa, että lapsen tuloa sijaishuoltopaikkaan on käsitteellistetty varsin vähän. Lastensuojelun käytännöissä puhutaan yleisesti sijoituksesta (*placement*) ja lastensuojelun siirtymävaiheista (*transition*). Siirtymillä viitataan sekä lapsen siirtymiseen kotoa sijaishuoltopaikkaan ja sijaishuoltoapaikasta toiseen, mutta myös siirtymiseen sijaishuollosta jälkihuoltoon. (Parry & Weatherhead 2014; Valtakunnalliset... 2004.)

Edellä mainittuja käsitteellistyksiä on kritisoiu järjestelmälähtöisiksi ja byrokraattisiksi. Agnes Andenaes (2012, 487) kirjoittaa, että sijoittamisen käsite (*placement*) suuntaa katseen lastensuo-

jelun toimenpiteeseen, ja ehdottaa sen korvaamista käsitteellä lapsen asuinpaikan muutos (*change of residency*). Muuttamisen käsitteen myötä huomio kohdistuu keskeisesti lapseen, hänen kokemuksiinsa ja toimijuuteensa sekä lapsen tukemiseen, eikä lapsi ole vain lastensuojelun toimenpiteen kohde.

Samankaltainen kritiikki tulee esille muuttamisessa tutkimuksissa (Mitchell & Kuczynski 2010; Mitchell & al. 2010), joissa ilmiön tarkasteluun on käytetty elämänmuutoksen ja sen prosessoinnin (*life transition, transaction*) käsitteitä. Monique B. Mitchell ja Leon Kuczynski (2010) jäsentävät lapsen siirtymistä kodista sijaisperheeseen kahtena toisiinsa linkittyvänä mutta erillisenä prosessina, joista he käyttävät käsitteitä sijoittamisen prosessi (*the apprehension transaction*) ja sijaisperheeseen siirtymisen prosessi (*the foster home placement transaction*). Tällä erottelulla he tekevät näkyväksi paitsi sijoittamisen institutionaalista, myös henkilökohtaista ulottuvuutta: tulovaiheessa lapsi prosessoi sekä sijoituksen syihin että konkreettiseen muuttamiseen liittyviä kysymyksiä.

Aikaisempien tutkimusten pohjalta on nähty, että tulovaiheessa lapselle tulisi varata riittävästi aikaa asioiden käsittelyyn. Lisäksi työntekijän tulisi kertoa konkreettisesti lapselle sijoituksesta: millainen sijaishuoltoapaikka on ja selvittää sijoitukseen liittyviä lapselle vieraita ja vaikeita käsitteitä. Lasten kokemuksina sijaishuoltoapaikkaan tulo näyttää tapahtuvan usein yllättäen ja niin, ettei lapselle jää riittävästi aikaa valmistautua elämänmuutokseen. Lapsille sijoituksen syyt jäävät usein epäselviksi. Lapset tekevät omia tulkintoja sijoituksesta ja syyttävät itseään huostaanotosta. Siirtyminen sijaisperheeseen herättää lapsissa monia tunteita, kuten pelkoa, vihaa, ahdistusta ja surua. (Andenaes 2012, 493–496; Mitchell & Kuczynski 2010.) Sijaishuoltoapaikkaan tuloon liittyy useita jännitteitä. Samalla kun lapset rakentavat suhdetta sijaisvanhempiin ja muihin lapsiin, lapsen mieltä painaa joutuminen eroon vanhemmista ja sisaruksista sekä kavereista. Tulovaiheessa lapsi voi kokea paikan itselleen vieraaksi ja olonsa yksinäiseksi. (Mitchell & Kuczynski 2010, 440–443.) Sarianna Reinikaisen (2009, 52–54) tutkimuksessa sivutaan suomalaisten nuorten kokemuksia tuloista sijaishuoltoapaikkaan. Tutkimus osoittaa, että tulovaiheessa työntekijät keskittyivät lähinnä käytännön asioihin, kun taas herkistyminen nuoren kokemusten, kysymysten ja hämmästelyjen äärelle oli vähäistä.

Tässä artikkelissa käyttämämme käsite *tulo* painottaa aikaisempien tutkimusten pohjalta tekemääme tulkintaa siitä, että sijaishuoltopaikkaan tulossa on läsnä sekä institutionaalinen että henkilökohtainen ulottuvuus. Sijaishuollossa lapsen henkilökohtainen elämä (Eronen 2012; Smart 2011, 98–108) kietoutuu osaksi julkista, institutionaalista toimintaa. Tulon käsite antaa välineitä tarkastella sijaishuoltoon tuloa sekä lastensuojelun interventiona että huostaanotetun lapsen lapsuuden kokemuksina, osana hänen henkilökohtaista elämäänsä.

Aineisto ja analyysi

Tarkastelemme huostaanotettujen lasten sijaishuoltopaikkaan tuloa kahden haastatteluaineiston pohjalta. Toinen aineisto koostuu huostassa olevien lasten haastatteluista ja toinen sijaisvanhempien, ammatillisten perhekotien ja lastensuojelulaitosten työntekijöiden haastatteluista. Haastatteluaineistot kerättiin Lastensuojelun huostaanotto interventiona -tutkimushankkeessa, jossa haastattelujen teemat liittyivät ensimmäiseen vuoteen huostassa. Tässä artikkelissa rajaudumme niihin osiin aineistoja, joissa puhutaan tuloon liittyvistä kokemuksista.

Sijaishuoltopaikkojen toimijat on valittu kahden kaupungin sijaishuoltopaikoista syksyllä 2014. Molemmista kaupungeista saatiin tutkimuslupa aineiston keräämiseksi. Kaupungit toimittivat tiedot kaikista käyttämistään laitoksista, ammatillisista perhekodeista ja sijaisperheistä, joiden joukosta kutsuttiin tutkimushaastatteluun kooltaan, profiililtaan ja toimintatavoiltaan mahdollisimman erilaisia paikkoja. Sijaishuoltopaikoille tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, eikä kaupungeille kerrottu, mitkä sijaishuoltopaikat osallistuivat tutkimukseen. Haastatteluihin (n = 16) osallistui seitsemän laitoksen, seitsemän sijaisperheen ja kahden ammatillisen perhekodin edustajat, yhteensä 25 henkilöä. Osa haastatteluista oli yksilö-, osa parihaastatteluja.

Lasten haastattelut toteutettiin kahden kaupungin vuonna 2013 huostaan ottamien lasten kanssa. Lasten suostumuksen ohella tutkimuslupa pyydettiin kyseisistä kaupungeista ja lasten vanhemmilta. Lisäksi pyydettiin arviointi alueen tutkimusetseltä toimikunnalta. Haastatteluun lupautui 17 lasta, joista nuorin oli 7 ja vanhin 18 vuotta. Suurin osa haastatelluista oli 14–18-vuotiaita. Samoja

lapsia haastateltiin kaksi kertaa: noin puoli vuotta ja vuosi huostaanotosta. Toiseen haastatteluun ei tavoitettu kahta lasta.

Haastatteluissa lapset kertovat huostaanottoon liittyvän sijoituksen lisäksi monista erilaisista sijaishuoltopaikkaan tulon kokemuksista. Osalla lapsista on myös huostaanoton ajalta useita tulo-kokemuksia sijaishuoltopaikan muutosten vuoksi. Myös sijaishuoltopaikkojen edustajien haastatteluissa lasten tuloa uuteen sijaishuoltopaikkaan kuvataan huostaanoton ohella avohuollon tai kiireellisten sijoitusten värittäminä. Vaikka päätöksenä huostaanotto eroaa selkeästi avohuollon sijoituksesta ja kiireellisestä sijoituksesta, aineistomme asianosaisten kokemuksina näin ei välttämättä ole, eikä siten aina ole selvää, millaisesta sijoituksesta haastateltavat kertovat. Tarja Pösö (2014) on kuvannut ilmiötä huostaanoton näennäisenä selkeytenä.

Artikkelissa kysymme, 1) mitä lapset kertovat tuloista sijaishuoltopaikkaan ja 2) miten sijaishuoltopaikkojen edustajat kuvaavat lapsen tuloa. Aineiston analyysi on toteutettu siten, että molemmat haastatteluaineistot on analysoitu ensivaiheessa itsenäisinä kokonaisuuksina. Tarkensimme katseemme sekä lasten että sijaishuoltopaikkojen edustajien haastatteluissa siihen, mitä lapsen tullessa sijaishuoltopaikkaan konkreettisesti tapahtuu ja mitkä seikat nähdään merkityksellisinä. Kiinnitimme huomiota erityisesti käytäntöihin: mitä tuloon liittyvistä käytännöistä kertovat lapset ja mitä niistä kertovat sijaishuoltopaikan aikuiset. Teemoittelimme tuloon liittyvät asiakokonaisuudet. Nämä aineistolähtöiset teemat nimesimme seuraavasti: tutustuminen, paikka, aika ja suhteet. Teemat ovat osin lomittaisia, mutta tulevat esiin molemmissa aineistoissa tuloon liittyvinä merkittävinä asioina. Seuraavassa analyysivaiheessa tarkastelimme kutakin teemaa tutkimuskirjallisuuden pohjalta hahmoteltujen näkökulmien eli henkilökohtaisen ja institutionaalisen suunnista. Analyysimme tiivistyksenä muodostimme lapsen tuloista sijaishuoltopaikkaan taulukon (taulukko 1).

Taulukkoa voi lukea siten, että institutionaalisen näkökulman painottuessa tutustumiseen liittyvissä käytännöissä painopiste on sijaishuoltopaikkaan tutustumisessa. Sen sijaan henkilökohtaista painottavassa lähestymisessä painotus on enemmän lapseen ja hänen aikaisempaan kasvuympäristöönsä tutustumisessa. Myös paikkaa tarkastellaan sekä institutionaalista näkökulmasta että henkilökohtaisena arjen kasvuympäristö-

Taulukko 1. Lapsen tulo sijaishuoltoapaikkaan

	Institutionaalinen näkökulma	Henkilökohtainen näkökulma
Tutustuminen	Kerrottu ja dokumentoitu lapsi Tutustumiskäynti	Lapsen kohtaaminen "Kotikäynti"
Paikka	Sijaishuoltoapaikka	Arjen kasvuympäristö
Aika	Suunniteltu ja kiireellinen	Elämänhistorian ja ajan kerroksellisuus
Suhteet	Institutionaalisesti määritellyt ja säädellyt suhteet	Läheiset ja merkitykselliset suhteet

nä. Aika määritetty sijoituksen suunnitelmallisuuden ja kiireellisyyden, mutta myös elämänhistorian kerroksellisuuden kautta. Sijaishuoltoapaikkaan tulon myötä lapsen suhteet muuttuvat institutionaalisesti säädellyiksi ja kaikkien asianosaisten elämään tulee uusia ihmisiä ja suhteita. Sijaishuoltoapaikkaan tulo herättää monia tunteita sekä lapsissa että sijaishuoltoapaikan toimijoissa. Jäsennyksessämme tunteet kietoutuvat kaikkiin edellä esitettyihin teemoihin. Tarkastelemme seuraavissa luvuissa sijaishuoltoapaikkaan tuloa tarkemmin kyseisen jäsennyksen pohjalta.

Tutustuminen

Tutustumista ennen lapsen varsinaista tuloa sijaishuoltoapaikkaan pidetään yleisesti hyvänä käytäntönä. Tutustumisen käytännöt sen sijaan eroavat eri sijaishuoltoapaikoissa. Kun pääpaino on sijaishuoltoapaikan tilojen, sääntöjen ja käytäntöjen esittelyssä, korostuu tutustumisessa institutionaalinen näkökulma. Kun tutustuminen järjestetään siten, että kiinnostus kohdistuu lapseen, hänen tapoihinsa ja lapselle tärkeiden asioiden selvittämiseen sekä lapsen aiempaan kasvuympäristöön tutustumiseen, korostuu puolestaan tutustumisen henkilökohtainen näkökulma.

Ennen lapsen tuloa sijaishuoltoapaikan toimijat muodostavat kuvaa lapsesta tutustumalla lapseen sekä kasvokkain että erilaisten dokumenttien avulla. Esitiedot vaikuttavat sijaishuoltoapaikan aikuisten mielikuviin lapsesta. Haastatteluissa sijaishuoltoapaikan toimijat kertovat, että monesti lapsesta saadut institutionaaliset dokumentit ovat ongelmakeskeisiä, mutta ensikohtaaminen voi muuttaa dokumenttien luomaa kuvaa lapsesta tavallisemmaksi.

Sijaishuoltoapaikkojen toimijoiden haastatteluissa toistuu kuvaus tutustumisesta, joka alkaa sosiaalityöntekijän yhteydenotolla sijaishuoltoapaikkaan ja arviolla kyseisen sijaishuoltoapaikan sopivuudesta lapselle. Tämän jälkeen sijaishuoltoapaikan edustajat arvioivat asiaa omalta osaltaan. Osana tätä arviointia sosiaalityöntekijä, lapsi ja hänen vanhempansa voivat käydä tutustumassa sijaishuoltoapaikkaan, jolloin myös lapsi tai nuori sekä hänen vanhempansa arvioivat, onko paikka sopiva lapselle. Tässä vaiheessa sijaishuoltoapaikan valinta on kuitenkin usein jo pitkällä tai jo tehty. Kun päätös paikasta lapselle on tehty, alkaa varsinaisen tutustumisvaiheen suunnitelmallista tutustumista kuvaa eräs sijaisissa seuraavasti:

[Tyttö] tuli 8-vuotiaana meille ja oli muutaman kuukauden laitostausta siellä alla, et laitoksesta tuli meille. Ja se oli kaikkein parhaiten työstetty se meille tulo, että ku siinä oli sitä aikaa. Me siitä lähdettiin, että sosiaalityöntekijä ehdotti tällästä. Sitte tultiin siihen tulokseen, että se olis varmaan meille ihan sopiva. (...) Tyttö tuli ensiksi päiväkäynnille ja sitte ensimmäiseksi yöksi meille. Ja sitten niitä pidennettiin, et oli viikonloppu – kokonaisia viikonloppuja ja... olikohan siin sitte kesäloma-aikaa, niin oli jo sitte viikonki kerrallaan ja sitten tuli lopullisesti meille.

[Tyttö] tuli 8-vuotiaana meille ja oli muutaman kuukauden laitostausta siellä alla, et laitoksesta tuli meille. Ja se oli kaikkein parhaiten työstetty se meille tulo, että ku siinä oli sitä aikaa. Me siitä lähdettiin, että sosiaalityöntekijä ehdotti tällästä. Sitte tultiin siihen tulokseen, että se olis varmaan meille ihan sopiva. (...) Tyttö tuli ensiksi päiväkäynnille ja sitte ensimmäiseksi yöksi meille. Ja sitten niitä pidennettiin, et oli viikonloppu – kokonaisia viikonloppuja ja... olikohan siin sitte kesäloma-aikaa, niin oli jo sitte viikonki kerrallaan ja sitten tuli lopullisesti meille.

Tyypillistä esimerkissä on, että tutustuminen alkoi vierailuilla, joiden kesto pikku hiljaa pidennettiin yökyläilyihin ja viikonloppuihin. Vaiheittainen eteneminen nähtiin monissa sijaishuoltoapaikkojen edustajien haastatteluissa ideaalina käytäntönä. Vaikka lapsen tutustuminen ja tulo toteutui ideaalina pidetyn mallin mukaan, sijaisissa kertoo kokemuksestaan varaukselliseen sävyyn:

Meille tuli semmonen hirmunen sääli jo niillä kerroilla ku me [käytiin] siellä laitoksessa. Ja tyttö sanokin, että haluais jo tulla teille (...) niin, että se oli vähän jotenki haikaa jättää sinne, ku se jo itki meidän perään niillä kerroilla, ku me käytiin siellä laitokses tutustumas, että sil oli tosi paha mieli.

Sijaisissa tuo esiin sen, ettei ideaalina pidetty suunnitelmallinen ja vaiheittainen sijaishuoltoapaikkaan tutustuminen ja tuleminen ole kaikkien yksittäisten lasten kohdalla paras vaihtoehto.

Ideaalimallin mukainen tutustuminen ja tulo sijaishuoltopaikkaan ei myöskään toteudu kaikkien kohdalla. Osa lapsista ja nuorista kertoo käyneensä tutustumassa etukäteen tulevaan sijaishuoltopaikkaansa, mutta eivät suinkaan kaikki. Osalle sijaisperhe tai laitos oli ennestään tuttu ja muutamien kohdalla sijoitus tai sijaishuoltopaikan muutos tapahtui niin kiireellä, ettei tutustumiskäyntiä ehditty järjestää.

Tutustumiskäynnit ovat jääneet lasten ja nuorten mieleen vahvoina ja merkityksellisinä kokemuksina. He kertovat tutustumiskäynneistä varsin konkreettisia asioita: sijaishuoltopaikassa olleista eläimistä, lapselle varatusta omasta huoneesta, lähellä sijaishuoltopaikkaa olleista ravihevosista ja sijaishuoltopaikan ihmisistä saamistaan ensivaikutelmista.

Paikka

Monelle lapselle ja nuorelle puhe sijaishuoltopaikasta ja institutionaaliset käsitteet ovat hämmäntäviä ja herättävät useita kysymyksiä: Mikä on sijaisperhe? Pääsenkö sieltä enää koskaan kotiin? Miten kamala paikka laitos on? Tämänkaltaisia asioita lapset ja nuoret kertovat pohtineensa sijoituksesta kuullessaan.

Haastatteluissa lapset ja nuoret puhuvat sijaishuoltopaikasta ennen kaikkea arjen kasvuympäristönä ja kiinnittävät huomiota moniin varsin pieniltä tuntuviin seikkoihin. Tullessaan sijaishuoltopaikkaan he tunnustelevat ”paikan tuntua”. Tunnustelu kertoo sijaishuoltopaikan kulttuurisen vierauden ja tuttuuden arvioinnista – sen tunnustelusta, millaisena sijaishuoltopaikka näyttäytyy lapselle suhteessa aikaisempaan kasvuympäristöön. Jo pelkästään paikan yleisilme sisustuksineen voi tuntua tulovaiheessa vieraalle ja herättää lapsessa monenlaisia mielikuvia (esim. valkoisuus voi yhdistyä sairaalaan). Vieraudentunne voi syntyä myös siitä, että lapsi sijoitetaan kaupungista maaseudulle, lapselle tutusta kulttuuri- ja toimintaympäristöstä hyvin toisenlaiseen. Seuraavat lainaukset kahdesta eri haastattelusta konkretisoivat, miten merkittävä asia lapselle paikan kulttuurinen tuttuus tai sen vieraus on. Paikan kulttuurinen vieraus näkyy jännityksenä, itkuna ja ikävänä:

Haastattelija: Tuntuuko se jo silloin heti kun sä tulit tustuu, et tää ois ihan jees paikka?

Nuori: Mä nyt olin, joo ajattelin joo, mutta sitten mä

ajattelin, et mikä ihme jeesustelupaikka tää nyt on, kun kaikkialla on ihan valkosta ja kaikki on niin nästisti laitettua.

Toinen nuori kuvaa tunnelmiaan seuraavasti:

Haastattelija: Mitä sä muistat siitä kun te ajelitte, tulit teko te autolla tännepäin?

Nuori: Itkuhan mulla siinä vaiheessa tuli kun mä kuitenkin 16 vuotta asuin samassa kaupungissa, ja sitten me tultiin tähän ja mentiin tosta keskustasta, ei heränjestas pieni tuppukylä, ja sitten kattoin vaan tuol peltoa ja tuol peltoa, pikkuitku tuli sitten mutta kylä se siitä sitten.

Haastattelija: Että ei se sitten ihan hyvältäkään tuntuu sitten?

Nuori: Ei se siinä vaiheessa, kyllä siinä ikävä tuli tietysti.

Sijaishuoltopaikan edustajat kuvaavat sijaishuoltopaikkoja sekä tavallisina että erityisinä. Tavallisuus voi tarkoittaa kotia tai kodinomaisuutta, kun taas erityisyys esimerkiksi koulua sijaishuoltopaikan yhteydessä tai erityistä ammatillista osaamista. Sijaishuoltopaikan virallinen nimitys ei kuitenkaan aina suoraan kerro institutionaalisen ja henkilökohtaisen orientaation painottumisesta. Tavallinen arki ja henkilökohtaisuus voivat olla vahvasti läsnä joissain ammatillisissa sijaishuoltopaikoissa, kun taas toisissa sijaisperheissä painotetaan tavoitteellista, ammatillista toimintaa. Institutionaalinen ulottuvuus painottaa esimerkiksi paikassa tapahtuvaa ammatillista raportointia ja dokumentointia, joka voi olla outoa lapselle.

Haastatteluissa sijaishuoltopaikkojen toimijat kertovat, miten lapsi ja hänen läheisensä reagoivat ja ottavat kantaa uuteen paikkaan tullessaan. Usein kommentit koskevat sijaishuoltopaikan ympäristöä ja puitteita, esimerkiksi paikan kokoa tai mukavaa sisustusta. Lapsen tullessa sijaishuoltopaikkaan sijaishuoltopaikan toimijat sovitavat yhteen lapsen henkilökohtaista elämää ja sijaishuoltopaikan tapoja ja käytäntöjä. Sijaishuoltopaikoissa pyritään toimimaan niin, että lapselle tai nuorelle tulisi kotoisa olo uuteen paikkaan tullessa. Oman paikan tuntua pyritään hakemaan monin tavoin. Erityisesti oman huoneen ja päivittäisten tavaroiden merkitys nähdään alkuvaiheessa tärkeänä:

Pyritään, että aluksi olis se tietty työntekijä joka olis sen lapsen asioissa ja huolehtis, että laitetaan se huone kuntoon. Elikkä laitetaan kaikki ne tavarat paikalleen ja mietitään ostetaanko sinne mitä kaikkee, että mikä ois sille lapselle mieleen. Me pyritään jokaisesta huoneesta tekemään sen lapsen näkönen joka siinä asuu, että hän saa ite toivoo mistä väristä hän pitää päiväpeitosa ja minkälaiset ois hänen mielestä kivat ikkunaverhot ja, just jos on leluja, jos on vielä sen ikänen että leikkii,

että niille on hyvät paikat. Sit katotaan tietenki kaikki tämmöset päivittäisjutut, että lapsella on vaatteet, siihen vuodenaikaan sopivat, että ne on oikeen kokosia, ehjiä, puhtaita, ja jos ei ole näin, niin kun yleensä on, että ei välttämättä löydy ihan kaikkennäköisiä vaatteita, niin sit hankitaan hänelle kaikki semmonen, mitä hän ny siinä heti alussa tarvii.

Sijaishuoltopaikkojen toimijoiden ja lasten haastatteluissa näkyy, että sijaishuoltopaikka on yhtä aikaa sekä henkilökohtainen että instituutio-naalinen. Instituutionaalista näkökulmaa korostaa esimerkiksi tilojen laitosmaisuus ja erilaiset paikkaan liittyvät ammatilliset käytännöt. Henkilökohtaista ulottuvuutta puolestaan painottaa esimerkiksi oma huone ja omat tavarat, kuten yllä olevassa esimerkissä, tai paikan maantieteellinen sijoittuminen lähelle lapsen aiempaa elinpiiriä.

Aika

Sijaishuoltopaikkaan tulon yhteydessä aika näyttyy monella tavalla merkittävänä tekijänä niin sijaishuoltopaikkojen edustajien kuin myös lasten ja nuorten näkökulmasta. Sekä lasten että aikuisten kertomuksissa painottuu se, että tarvitaan aikaa sopeutua muutokseen. Ajallisesti pitkä tulo-vaihe ei ole aina mahdollinen erilaisten kriisitilanteiden ja sijoituksen kiireellisyyden vuoksi. Osa kiireestä johtuu lastensuojelun palvelujärjestelmän toiminnasta ja rakenteista. Sijaishuoltopaikan edustajat kertoivat tilanteista, joissa huostaan-otetun lapsen sijaishuoltopaikka lopetti toimintansa tai kriisiperheen toimeksianto oli loppumassa ja siksi uusi sijaiskoti piti saada nopeasti. Osa kiireellisyydestä puolestaan liittyy lapsen elämäntilanteeseen:

Sijaisäiti: Maijalla nyt oli [nopea tulo] sen leikkauksen takia mutta...

Sijaisisä: Joo.

Sijaisäiti: ...sitte taas Aaron tapauksessa, siin oli sama juttu et kriisiperhe oli lähdös lomalle, talvilomalle, pojan piti tulla vaan siks aikaa meille. Mutta sitten kun se loma alko, niin tuliki kaikki kamat että (...)

Sijaisisä: Joo, he oli niin puhki sen pojan kanssa. (...)

Sijaisäiti: Joo kyllä, tutustumiset jäi lyhyeen.

Sijaisisä: (...) mutta ne oli niin, niin loppu siis ton pojan kanssa.

Sijaisäiti: En tiedä oliko kerran vai kaks ja sitte sen jälkeen kamat mukana.

Nuorelle kiireellisyys tarkoittaa henkilökohtaiseen elämään liittyvää yllätyksellistä tapahtumaa. Osa nuorista kertoi luulleensa pääsevänsä kotiin ja heille oli yllätys, että sijoitus jatkuikin toisessa sijaishuoltopaikassa. Osalle sijoitus oli tapah-

tunut ilman ennakkovaroitusta: kun nuori oli tullut kotiin, kun nuori oli haettu kesken koulupäivän, kun nuorelle oli ilmoitettu muutama tunti ennen, että hänet tullaan hakemaan ja vietään toiseen sijaishuoltopaikkaan. Näille nuorille sijaishuoltopaikkaan tulo oli erityisen rankka kokemus. Vaikka voisi olettaa, että kyse on lastensuojelun interventiona tehdystä kiireellisestä sijoituksesta, näin ei aina ollut.

Haastattelija: Mites kerroks sä sit siitä ku sä oot tullu tänne, yksikköön? Kenen kanssa sä oot tullu ja, mitä sä muistat siitä?

Nuori: En mä tiä kenen kaa mä tulín, se oli joku kuljetuspalvelujuttu... jotain miehiä siinä oli... en mä muista siitä paljoo. Olin mä vähän aikaa täällä ja sitten mä jouduin sairaalaan neljäksi päiväksi. Sitte siellä mä pystyin kyllä vähän, ku se tuli niin yhtäkkiä, paria tuntia ennen ku ois pitäny lähtee.

Haastattelija: Niin täällä vai siellä edellisessä paikassa?

Nuori: Niin siel edellisessä. Et sanottiin vaan että, ”koh-ta sua tullaan hakee”. Niin se oli semmonen shokki vähän tai semmonen, tuli niin yhtäkkiä.

— —

Haastattelija: Oliko siinä ketään edellisestä paikasta tai täältä sitte sua kuljettamassa vai ne [kuljetusfirma] vaan?

Nuori: Tai siis, ne tuli kyllä hakee mua sieltä samana päivänä mut en mä sit suostunu lähteen sieltä. Sit sinne tuli poliisit ja ne vei mut sinne poliisiasemalle.

Haastattelija: Siis täältä tulitiin hakeen sua?

Nuori: Joo. Sitte mä en lähteny niitten mukaan ja siten mä olin siel poliisilaitoksella yötä ja sitte tuli hakee ne, kuljetusfirma aamulla.

Haastattelija: [tauko 12 s] Miltä se kaikki susta tuntu?

Nuori: En mä varmaan osaa selittää sitä, aika rankka... Ei kivalta ainakaan.

Edellä esitetty nuoren kertomus tulosta sijaishuoltopaikkaan on aineistossa poikkeuksellinen, mutta se kertoo ajan merkityksestä. Nuorelle yllätyksenä, pari tuntia aikaisemmin, tullut tieto muutosta toiseen sijaishuoltopaikkaan oli liikaa. Hän ei pystynyt käsittelemään asiaa ja sen seurauksena joutui poliisiin huostaan ja myöhemmin sairaalaan käsittelemään asiaa. Samalla kertomus kertoo uudeh-kosta instituutionaalisesta käytännöstä, lapsen tulo-eriyttämisestä yksityisen kuljetuspalvelun hoidettavaksi. Tarkastelu osoittaa, että lapsen tulo sijaishuoltopaikkaan näyttää erilaiselta riippuen siitä, tarkastellaanko sitä lastensuojelun instituutionaliseen interventiona tai yllätyksellisenä elämäntapahtumana. Tulo voi näyttäytyä esimerkkinä tehokkaasta lastensuojelun toiminnasta, mutta myös lapsen kokemus- ja tunnemaailman ohittamisesta.

Ajan positiivisesta merkityksestä ja henkilökohtaisen kietoutumisesta instituutionalisiin käytäntöihin kertoo puolestaan nuori, jonka ensikohtaaminen perhekotivanhempien kanssa oli

ristiriitojen sävyttämä. Useiden tutustumiskertojen ja vähitellen tapahtuvan tulon seurauksena nuoren mieli muuttui ja kiukku hälveni.

Haastattelija: Haluuskä kertoo siit, et miltä se nyt, et miten se tapahtu se sun siirto, siirtyminen sinne perhekotiin?

Nuori: No ei siinä, sovittiin sossujen kaa siitä päivästä. Sitku ne tuli tutustumaan sinne laitokseen ja käymäs kattomas mua. Niin mä olin tosi äkänen, ja sitte tuli sanottua vähä pahasti ja, et oli ihme ku ne suostu tulla sitte sinne toisen kerran.

Haastattelija: Niin sä tarkotat niit perhekotivanhempia vai?

Nuori: Mm... mä olin eka siellä päivän, sitte taas parin viikon päästä mä olin siellä yhen yön ja sit mä olin pari yötä. Ja sit mä olin varmaan kuukauden ajan siellä, joka viikonloppu kävin.

Haastattelija: No miltä se vaikutti silloin?

Nuori: Ihan kivalta paikalta.

Haastattelija: Niin et sit sä et enää ollu niin äkänen niinkö?

Nuori: En ollu, en todellakaan.

Sijaishuoltopaikkaan tulossa ei ole kyse pelkäämistään uuteen sopeutumisesta vaan myös siitä, millaisia mahdollisuuksia lapsella on pitää kiinni totutuista ja hänelle henkilökohtaisesti merkityksellisistä tavoista. Menneisyys ja nykyisyys kietoutuvat toinen toisiinsa. Tämä ajan kerroksellisuus konkretisoituu lasten ja nuorten haastatteluissa nykyisen vertailuna menneeseen: millaista arki oli aikaisemmin kotona ja millaisia totuttuja tapoja lapsella on.

Nuori: En mä pysty menee nukkumaan, jos mä en oo puhunu mun vanhempien kaa. Ja mun [täytyy kyl] (...) vaan sanoo tai, hyvät yöt toivottaa. Ja sit mulla on aina ollu tapana pienestä lähtien, et mä sanon aina mun vanhemmille, et mä rakastan niitä, ennen kun mä meen nukkumaan. Jos en mä sano, niin mä en saa nukuttu yöllä.

Tarkasteltaessa lapsen tuloa suhteessa aikaan, sijaishuoltopaikkojen edustajien näkökulmasta tulon suunnitelmallisuus tai tulon kiireellisyys ei kuitenkaan ole aineistomme perusteella niin määräävä tekijä, että se vaikuttaisi siihen, tuleeko sijoituksesta onnistunut vai ei. Muut asiat, esimerkiksi lapsen ikä tai lasten biologisten vanhempien hyväksyntä sijoitukselle, nähdään tuloon käytettyä aikaa merkittävimpinä asioina.

Suhteet

Sijaishuoltopaikkaan tulon myötä lapsen ja sijaisvanhempien sekä laitoksen työntekijöiden elämään tulee annettuna (Kendrick 2013), ilman

heidän omaa valintaansa, uusia ihmisiä. Lapsi kohtaa sijaishuoltopaikassa vieraita aikuisia ja lapsia. Sijaishuoltopaikan aikuiset puolestaan kohtavat itselleen ennestään vieraan lapsen, hänen vanhempansa ja sosiaalityöntekijän sekä muita lapselle läheisiä henkilöitä. Niin lasten kuin aikuistenkin näkökulmasta suhteiden rakentaminen nähdään tärkeänä lapsen tullessa sijaishuoltopaikkaan.

Lapset kertovat suhteiden yksilöllisestä rakentamisesta ja rakentumisesta arkisen yhdessäolon ja yhteisen tekemisen kautta. Yksittäinen, varsin pieneltä vaikuttava tapahtuma tai vuorovaikutustilanne saattaa olla lapselle ja nuorelle merkityksellinen. Eräs lapsista kuvaa sitä, miten ensimmäisinä päivinä esiteltiin paikkoja, pelattiin rosvoa ja poliisia ja jalkapalloa. Toinen lapsi muistelee, että nukkui yön sijaisäidin vieressä. Eräs nuorista taas kertoo siitä, että vietti ensimmäiset päivät lähinnä omissa oloissaan ja tarkkaili laitoksen muita ihmisiä. Muutama nuori kertoo ensimmäisten päivien hyvänä kokemuksena oman huoneen sisustamisesta yhdessä sijaishuoltopaikan aikuisten kanssa. Sijaishuoltopaikkaan tullessa ensikokemukset ja -kohtaamiset korostuvat, kuten seuraavat kahden nuoren kertomukset osoittavat:

Haastattelija: Että miltä susta nyt tuntuu et sä tulit tänne silloin, muistaksä sen kuinka hyvin?

Nuori: No eihän se mitään helppoo ollu silloin mutta nyt se on ihan helppoo. Jos mä vaikka nyt tänne uudestaan tulisin ni (...)

Nuori: ku (...) lähtiin saman tien lähtee seuraavana päivänä johki kesäretkelle.

Haastattelija: Aha, eli sä pääsit johonki kesäretkelle sitte heti, olikse sun mielestä hyvä juttu vai tyhmä juttu, et sä jouduit heti lähtee?

Nuori: Huono juttu, et heti joutu lähtemään.

Haastattelija: Nii just, kaikki muut oli tietysti ollu täällä pitkään ja tunti toisensa

Nuori: Mm, mä en tuntenu ketään sillo.

Toinen nuori kuvaa tunnelmiaan seuraavasti:

Haastattelija: Muistaks sä yhtään, et miltä se tuntu sit ku sä tulit tähän taloon, niin mitä sä ajattelit silloin kymmenen kuukautta...

Nuori: Kyl mä itkin ihan hirveesti, mutta sitte tääl oli yks jätkä, jonka kaa meillä sitte myöhemmin oli juttuakin, niin se vaan heti moikkas mua, ja sitte rupes tuntuun heti siltä, että täältä saa nopeasti kavereita.

Sijaishuoltopaikkojen toimijat näkevät suhteiden luomisen merkityksellisenä jo ennen lapsen varsinaista tuloa. Sijaisäidin kertoma esimerkki tuo näkyviin, kuinka suhdetta sijaishuoltopaikan aikuisten ja huostaanotetun lapsen välillä aletaan rakentaa jo tutustumisvaiheessa.

Me mentiin sinne lastenkotiin kattoo niitä, ja mä en siten tiennyt oikein kans, et miten näitä [tulevia sija-lapsia] lähestyä. Mä olin ostanut semmoset pehmolelut sitten molemmille, ja mä vielä matkalla jahkailin sitten, että voiko nyt kymmenvuotiaalle pojalle antaa tommosen tiikerin. Että se varmaan pitää sitä ihan lapsellisena, kun me tiedettiin, tai oltiin kuultu, että se vaan pelailee jotai tietsikkapelejä siellä ja sillai, kattelee filmejä. Että se ei varmaan siitä välitä yhtään. Mutta sitten kun ne tuli meille yökylään, niin niillä oli ne lelut mukana ja ne oli hirveen tärkeet sitten kuitenkin sillai. Ei ne nyt siitä sillai kauheesti puhu, mutta se varmaan oli kuitenkin semmoinen tärkee se. Se vähän kyllä ihmetteli silloin se poika, se ei muutenkaan kauheesti jutellu silloin. Vähän kyllä ehkä varmaan ihmetteli sitä, että ”ai mulle?”.

Suhde uuteen lapseen voi olla ammatillinen, mutta myös henkilökohtainen. Kuten yllä olevasta esimerkistä käy ilmi, sijaivanhemmille lapsen tulo voi olla hyvin emotionaalinen kokemus: siihen voi liittyä epävarmuutta, mutta myös iloa ja onnea uudesta perheenjäsenestä. Suhdetta lapseen rakennetaan monenlaisten välineiden, tässä tapauksessa pehmolelun avulla. Aineisto tuo esiin, että pelkkä puhe ei riitä rakentamaan suhdetta. Monet sijaishuoltopaikat tuovat esille, kuinka heidän muut (sijoitetut tai biologiset) lapsensa tai esimerkiksi perheen koira auttavat ensikontaktissa ja suhteen luomisessa. Konkreettiset teot, kuten lempiruuan laittaminen ja uudelle lapselle varatut esineet, kantavat merkitystä siitä, että lapsesta välitetään. Tavallinen arki ja rutiinit nähdään suhteiden luomisen kontekstina. Suhteet sijaishuoltopaikan ihmisiin eivät synny itsestään, vaan tutustumista tehdään arkipäivän tilanteissa, kuten esimerkiksi ruokailuissa. Ruokailutilanteet nähtiin monessa haastattelussa haastavina tilanteina:

Työntekijä: Kyl se on [alkuvaiheessa] sitä huoneessa oloa, ja monesti siis pyritään järjestään, jos tuntuu siltä, jos on tarve, ruokailutilanteetkin niin, että ei ehkä tarvi heti olla kuuden muun uuden ihmisen mahdollisesti kaikkien uusien aikuisten kanssa siinä. (...) Ja se on tietyllä tavalla siinä kaiken, tän muun uuden asian rinnalla sit se tähän uuteen, asukasporukkaan, mukaan pääseminen niin se on siinä rinnalla koko ajan, ihan semmonen oma prosessinsa tietyllä tavalla ja hirveen vaikeeta. Toisille helpompaa mutta... ja se aiheuttaa sitten myös talon sisällä jo pidempään olleissa nuorissa, omanlaisia juttujaan.

Suhteita luodaan ja rakennetaan uuden lapsen, lapselle läheisten ihmisten sekä sijaishuoltopaikan aikuisten välillä, mutta myös kaikkien sijaishuoltopaikassa asuvien lasten kanssa. Nähdään, että lapselle pitää syntyä tunne ”mukaan pääsemisestä”.

Lasten ja nuorten kertomuksissa korostuu sellaisen ihmisen löytäminen, jonka kanssa voisi jakaa omia

tunteitaan ja kokemuksiaan. Tämä tiivistyy haastattelussa, jossa nuori miettii, miten hän itse toimisi työntekijänä lapsen tullessa sijaishuoltopaikkaan:

Nuori: (...) kyllähän jos uus tulee, ni kyllähän mä koitan silleen, vähän koitais huomioida sitäkin pikkusen enemmän, että jos se tarvii apua jossain tai tälleen. Et ite ainaki tiedän et alussa haluais kamalasti juttukaveria. Et kelle voi vähän puhuu ja purkaa niit tunteitaan, koska kyllähän se nytten tuntuu pahalta muuttaa uuteen paikkaan ja, tietää sillain et ei pääse enää kotio ja tälleen, ja siinä nyt halua juttukaverin mutta... ja niin. Tutustuttaa niihin muihin nuoriin sen uuden.

Sijaishuoltopaikkojen edustajat kertovat, että lapsen tuloa yritetään järjestellä siten, että lapsen suhdetta vähintään yhteen sijaishuoltopaikan aikuiseen voitaisiin tukea. Tämä voi tarkoittaa aikaa lapsen kanssa olemiseen, yhteistä tekemistä tai vaikka nukkumista samassa huoneessa.

Lapsen tullessa sijaishuoltopaikkaan suhteita sekä rakennetaan että rajataan. Useat lapsista ja nuorista kertovat kaipaavansa yhteydenpitoa ja jutustelua omien vanhempien ja kavereiden kanssa. Yhteydenpito ei kuitenkaan ole mahdollista kaikissa sijaishuoltopaikoissa. Lapset ja nuoret kertoivat joidenkin sijaishuoltopaikkojen ensimmäisiin päiviin ja viikkoihin liittyvästä käytännöstä, ns. rauhoittumisjaksoista. Sen aikana lapsen kotilomia ei toteutettu ja puhelimen käyttöä rajoitettiin muutamiiin tunteihin tai se otettiin pois kokonaan.

Sijaishuoltopaikan edustajat suhtautuvat rauhoittumisjaksoihin monin eri tavoin. Haastatelluissa kerrotaan, että rauhoittumisjaksot ovat historiaa, eikä niitä enää käytetä. Toisaalta rauhoittumisjaksoa pidetään tärkeänä osana sijaishuoltopaikkaan tuloa ja lapsen asettumista. Ammatillisen perhekodin äiti kertoo, että rauhoittumisjakson aikana lapsi ei lähde uudesta sijaishuoltopaikasta kotivierailulle, mutta biologiset vanhemmat ovat tervetulleita kyläilemään. Sijaisäiti puolestaan toivoo selkeää rauhaa lapsen asettumiselle:

Sijaisäiti: Se, et mitä kaipais siihen alkuun, et siinä olis oikeesti vähintään kuukauden tai kahen ihan semmonen rauhottuminen, et jos laps on jo niin iso, et se osaa kaivata niit biologisia vanhempia, niin sit vois olla joku puhelu tai joku. Mutta se tuntuu mun mielestä aina niin karulta, et ku ollaan vasta ruvettu pikkusen tutustuu ja laps on ihan... se outo talo, ja sit jos tapaamiset biologisten kaa alkaa siihen samaan syssyyn, ni se on aina vähä semmone repivä tilanne.

Tutkija: Nii, aattelette et semmonen rauhottumisaika olis...?

Sijaisäiti: Niin, se olis mun mielest ihan ehdoton, et ehdittä joku suhde luomaan ennekö pitää ruveta luomaan sit jo suhteit sinne, biologisiinkin ja, vähän tunnetaan edes sitä lasta ja tiedetään, miten se ehkä reagoi, tai joku ensinäpittuntuma edes siinä.

Sijaishuoltopaikkojen edustajat kertovat, että erityisesti lapsen suhde biologisiin vanhempiin on joko vahvan tukemisen tai rajaamisen kohteena tilanteesta riippuen. Henkilökohtaisten suhteiden rajaamisesta tai tukemisesta neuvotellaan institutionaalisessa toiminnassa, kuten ensimmäisissä asiakassuunnitelmeneuvotteluissa, eri osapuolten kanssa ja toimintaa suunnataan viranomaisten ja perheen kanssa tehtyjen tavoitteiden pohjalta.

Johtopäätökset

Olemme tarkastelleet sijaishuoltopaikkaan tuloa huostassa olevien lasten ja sijaishuoltopaikkojen edustajien näkökulmista. Artikkelimme tekee näkyväksi sen, miten merkittävästä vaiheesta sekä lasten että sijaishuoltopaikan toimijoiden kannalta on kyse. Jokainen tulo on ainutkertainen ja erityinen – oli kyseessä sitten lapsen ensimmäinen sijoitus tai tulo, jota edeltää lapsen kokemus useista aiemmista tuloista sijaishuoltopaikkoihin.

Lapsen tullessa sijaishuoltopaikkaan sekä lapsi että sijaishuoltopaikan toimijat ovat konkreettisesti useilla itselleen entuudestaan vierailloilla, asuinalueilla ja paikoissa. Ovilla kohtaavat toinen toisilleen enemmän tai vähemmän vieraat ih-

miset. Kyse on myös kahden erilaisen arkisen kulttuurin kohtaamisesta ja yhteensovittamisesta, lapsen aikaisemman ja uuden kasvuympäristön kulttuurisesta eroista (ks. myös Reimer 2010).

Tarkastelimme lapsen sijaishuoltopaikkaan tuloa jäsentämällä sitä *henkilökohtaista* ja *institutionaalista* painottavista näkökulmista. Sijaishuoltopaikkaan tulo – *tutustuminen, aika, suhteet ja paikka* – näyttää erilaisena riippuen siitä, katsotaanko sitä institutionaalisenä toimintana vai henkilökohtaisena kokemuksena. Se, kumpi näkökulma tarkastelussa painottuu, voi johtaa merkittävästi erilaisiin tulkintoihin hyvästä tulosta.

Esittämämme jäsenitys sijaishuoltopaikkaan tulosta tarjoaa paitsi tutkijoille, myös sijaishuolton toimijoille aikaisempaa analyttisemmän tavan tarkastella ja kehittää lapsen tuloon liittyviä käytäntöjä. Hyvien tulokäytäntöjen kehittämiseen liittyy aina sekä institutionaalisen että henkilökohtaisen näkökulman tunnistaminen. Pelkästään institutionaalista näkökulmasta luodut tulovaiheen käytännöt jättävät liian vähän tilaa yksittäisen lapsen henkilökohtaisen kokemuksen huomiomiselle. Sen sijaan pelkästään henkilökohtaisten kokemusten pohjalta lähtevä käytäntöjen kehittäminen unohtaa helposti sijoituksiin liittyvän institutionaalisen näkökulman.

Saapunut 4.1.2016
Hyväksytty 9.5.2016

KIRJALLISUUS

- Andenaes, Agnes: From 'placement' to 'a child on the move': Methodological strategies to give children a more central position in Child Welfare Service. *Qualitative Social Work* 11 (2012): 5, 486–501.
- Eronen, Tuija: Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. *Acta Universitatis Tamperensis* 1713. Tampere: Tampere University Press, 2012.
- Eronen, Tuija: Katsaus 2000-luvulla julkaistun suomalaisen lastensuojelututkimukseen, 2007. <https://www.thl.fi/documents/647345/1449725/Eronen+2007++Katsaus+2000-luvulla+julkaistuu+n+suomalaiseen+lastensuojelututkimukseen.pdf/e0bcd6c9-9471-4a6f-89d1-b2d27a30e202> (luettu 1.3.2016.)
- Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja: Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. *Janus* 22 (2014): 3, 288–298.
- Hiihola, Johanna: Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Työpa-

- pereita 21. Helsinki: Stakes, 2008.
- Hämäläinen, Kati: Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56/2012. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto, 2012.
- Kendrick, Andrew: Relations, relationships and relatedness: residential child care and family metaphor. *Child and Family Social Work* 18 (2013): 1, 77–86.
- Känkänen, Päivi: Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. S. 232–240. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2009.
- Lastensuojelu 2013: Tilastoraportti 26/2014, 13.11.2014. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Lastensuojelulaki 417/2007. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> (luettu 9.10.2015)
- Mitchell, Monique B. & Kuczynski, Leon: Does any-

- one know what is going on? Examining children's lived experience of the transition into foster care. *Children and Youth Services Review* 32 (2010): 3, 437–444.
- Mitchell, Monique B. & Kuczynski, Leon & Tubbs, Carolyn Y. & Ross, Christopher: We care about care: Advice by children in care for children in care, foster parents, and child welfare workers about the transition into foster care. *Child & Family Social Work* 15 (2010): 2, 176–185.
- Myllärniemi, Annina: Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. SOCCAn ja Heikki Waris - instituutin julkaisuja 7. Helsinki: SOCCA, 2006.
- Nuoren hyvä tuleminen perhehoitoon: Nuorten foorumin raportti. Pesäpuu ry, 2014. http://www.pesapu.fi/media/uploads/dokumentit/nuoret/nf2014_siikarannan_raportti.pdf (luettu 20.10.2015)
- Parry, Sarah & Weatherhead, Stephen: A critical review of qualitative research into the experiences of young adults leaving foster care services. *Journal of Children's Services* 9 (2014): 4, 263–279.
- Pösö, Tarja & Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta: Time in care: the very first months in care. *Families, Relationships and Societies*, 2015. <http://dx.doi.org/10.1332/204674315X14501122985334>
- Pösö, Tarja: Lasten huostaanotto tutkimuksen haasteena. *Hyvinvointikatsaus* 25 (2014): 1, 74–79.
- Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja: Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. *Lapsiasia-* *valuutetun toimiston julkaisuja* 2010: 3. Lapsiasia- *valuutetun toimisto / Lastensuojelun Keskusliitto / Suomen Kuntaliitto*, 2010.
- Reimer, Daniela: 'Everything was strange and different' Young adults' recollections of the transition into foster care. *Adoption & Fostering* 34 (2010): 2, 14–22.
- Reinikainen, Sarianna: Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki: Yliopistopaino, 2009.
- Rutter, Barbara A.: *Lapseniko sijaiskotiin?* Helsinki: Otava, 1990.
- Selwyn, Julie: Children and Young People's Views on Being in Care. A Literature Review. Hadley Centre for Adoption and Foster Care Studies. University of Bristol / *Coram Voice*, 2015
- Smart, Carol: *Children's Personal Lives*. S. 98–108. Teoksessa May, Vanessa (toim.): *Sociology of Personal Life*. Palgrave Macmillan, 2011.
- Valtakunnalliset sijaishuollon laatuksikriteerit. Laituri- *projekti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja* 18. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 2004.
- Viittala, Kaisu: ”Kyllä se tommosellaki lapsella on kovempi urakka”: sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaanotettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. *Jyväskylän studies in education, psychology and social research* 180. Jyväskylän yliopisto, 2001.

ENGLISH SUMMARY

Riitta Laakso & Rosi Enroos: On the steps of unfamiliar doors. Children's entry into substitute care – children's and substitute carers' perspectives (Vierailloilla ovilla. Lapsen sijaishuoltopaikkaan tulo huostaanotettujen lasten ja sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta).

In this article we look at children's entry into substitute care from their own and from the substitute carers' perspective. Our aim is to conceptualise a child's entry into care and to offer analytical insight for the development of entry practices. A child's entry into a substitute family or to an institution is a very special transition phase. Children are taken into care only when their growth and development is endangered. Even though the importance of different transition processes is well recognized in Finnish child welfare, we have only limited research-based knowledge about children's entries into substitute care. Internationally, too, there has been only scarce research interest. Based on the existing literature, we suggest that a child's entry into a foster home happens at the interface of institutional and personal life.

We have two sets of interview data: interviews with 17 children in care, and 16 interviews with 25 substitute carers. The analysis focuses on experiences of children's entry into care. Concretely, we were interested in the children's and the adults' accounts of the children's entries into foster homes. Based on thematic analysis, we identified four themes in the interviews: familiarisation, space, time and relations. Each theme was subsequently considered from the institutional and personal life perspectives.

We maintain that a child's entry into a foster home appears in a different light depending on the perspective emphasised, i.e. the institutional or personal. The difference in emphasis can lead to different interpretations of what constitutes a good entry. Both perspectives need to be taken into account when planning or evaluating practices concerning a child's entry into a foster home.

Keywords: child protection, substitute care, placement, transition.